

STOCKHOLM RESEARCH REPORTS IN DEMOGRAPHY

No. 38

GRAVIDITETENS BETYDELSE
FÖR BARNLÖSA SVENSKA KVINNORS
CIVILSTÅNDSÄNDRINGAR

av

Britta Hoem

Stockholms universitet
Demografiska avdelningen
S-106 91 Stockholm

ISBN 91-7820-025-3
ISSN 0281-8728

Maj 1987

gravida innan de levde i något parförhållande har utvecklats över kohorterna.

I alla sammanhang där jag tar med uppgifter om kvinnan är gravid eller ej, har jag räknat som om graviditeten startar sju månader före den faktiska nedkomsten i stället för de nio månader som en graviditet vanligtvis varar. Orsaken är att jag vill studera kvinnornas beteende under den tidsperiod man kan anta att de varit medvetna om att de är gravida, och det uppnår jag på detta sätt. Detta betyder exempelvis att en kvinna som fött ett barn i december månad räknats som påverkad av graviditeten i sitt beteende från och med maj månad. Studien omfattar endast de graviditeter som lett fram till en födelse. De graviditeter som avbrutits genom en spontan eller framkallad abort, har vi ingen pålitlig kunskap om.

Jag vill tacka Jan Hoem för språkliga kommentarer till en tidigare version av rapporten.

2. Andelen kvinnor som blivit gravida som ensamstående

Av de kvinnor som har fött minst ett barn, har andelen som har blivit gravida innan de levde inom ett parförhållande sjunkit kraftigt över kohorterna (jfr tabell 2.1). Bland våra äldsta kvinnor, födda 1936-40, blev var tredje gravid med sitt första barn innan hon levde inom ett parförhållande, mot endast var sjätte för den yngsta kohorten (född 1956-60).

Tabell 2.1. Andelen kvinnor som blivit gravida innan de levde inom ett parförhållande, efter kohort.

Kvinnor födda:				
1936-40	1941-45	1946-50	1951-55	1956-60
33%	32%	29%	22%	16%

Anm. Uppgifterna avser endast de kvinnor som någon gång fött barn.

En betydande andel av de kvinnor som blivit gravida som ensamstående, föder dock barnet inom ett parförhållande. Detta har varit tillfället för ungefär två tredjedelar av kvinnorna, med undantag för kvinnor födda 1946-50, av vilka endast 50 procent av de som blivit gravida som ensamstående levde inom ett parförhållande vid nedkomsten² (jfr tabell 2.2).

Tabell 2.2. Andelen som födde barnet inom ett parförhållande av dem som blivit gravida som ensamstående.

Kvinnor födda:				
1936-40	1941-45	1946-50	1951-55	1956-60
67%	65%	50%	65%	56%

Vad har då de gravida kvinnorna som fött barnet inom ett parförhållande valt för parform, ett samboende eller ett äktenskap? Av den äldsta kohorten valde 72 procent att gifta sig direkt och således 28 procent att först ingå ett samboende. Av dessa 28 procent kvinnor som började sambo hann emellertid 30 procent att också gifta sig före nedkomsten. Detta betyder att 81 procent ($72 + 0.3 \cdot 28$) var gifta när barnet föddes. Detta gällde alltså kvinnor födda 1936-40. Andelen som har gift sig innan nedkomsten har dock minskat kraftigt över kohorterna. Det gäller både andelen som gift sig direkt och andelen som gift sig före nedkomsten efter att först ha varit samboende. Bland de yngsta kvinnorna var det endast en av arton som var gift vid nedkomsten. Andelen som var gifta vid nedkomsten av dem som fick det första barnet inom ett parförhållande redovisas i tabell 2.3. Ur tabellen framgår det också om kvinnan gift sig direkt eller efter en kort tids samboende.

² Detta stämmer väl överens med resultat vi tidigare funnit (jfr Bernhardt och Hoem, 1986, tabell 2, sid 384). Intensiteterna för att få det första barnet som ensamstående var högst för kvinnor födda 1946-50, varefter de har sjunkit kraftigt.

Tabell 2.3. Andelen av dem som flyttat samman före nedkomsten som var gifta vid barnets födelse.

Kvinnor födda:				
1936-40	1941-45	1946-50	1951-55	1956-60
Direktgifta				
72%	63%	43%	18%	6% (en kvinna)
Andel som gift sig av dem som först började sambo				
30%	35%	15%	6%	0%
Totala andelen gifta				
81%	76%	52%	23%	6% (en kvinna)

Anm. Uppgifterna avser endast de kvinnor som någon gång fött barn och som blev gravida med sitt första barn som ensamstående

Det är många omständigheter som kan ha påverkat en kvinnas beteende när hon upptäckt att hon blivit gravid. Kvinnans relation till barnets far är naturligtvis mycket viktigt, men också deras bostadsförhållanden, de ekonomiska omständigheterna m.m. Vi har funnit att omkring en fjärdedel av de gravida kvinnorna som gifte sig direkt faktiskt inte flyttade samman med mannen vid giftermålet, utan först några månader efter. Av de ganska få som inte födde det första barnet inom ett parförhållande, visar det sig att ungefär 30 procent levde samman med en man sex månader efter nedkomsten, en andel som varit förhållandevis konstant över kohorterna.

3. Ingången av det första parförhållandet med hänsyn tagen till om kvinnan är gravid eller ej

3.1 Inledning

Ett viktigt resultat i Etzlers studie av det första barnets födelse bland gifta och samboende kvinnor (Etzler, 1987) är att det har varit en kraftig fruktsamhetsnedgång för kvinnor som ingått ett parförhållande i 16 till 19 års ålder, speciellt för korta varaktigheter av parförhållandet. Andelen som varit gravida när de påbörjat ett parförhållande i dessa åldrar har alltså minskat

kraftigt. Detta är nog en följd både av en bättre planering av barnafödandet³ och av att det har blivit så mycket vanligare att unga kvinnor flyttar samman med en man i dessa åldrar. Bland våra äldsta kvinnor var en hög andel av dem som flyttade samman med en man som tonåringar redan gravida, men numera "behövs" ingen graviditet för att en ung kvinna ska kunna lämna föräldrahemmet och flytta samman med en man (Hoem, Hoem och Etzler, 1987).

Vi har tidigare vid flera tillfällen belyst hur kvinnorna i ökad utsträckning har flyttat samman med en man i allt yngre åldrar (Hoem och Rennermalm, 1985, Etzler, 1984, B. Hoem, 1984 och J. Hoem 1986). Jag ska här redovisa resultat av ännu en studie av denna fas, men till skillnad från de tidigare utförda analyserna har jag i denna också tagit hänsyn till om kvinnan är gravid eller ej. I detta sammanhang skiljer jag inte på om kvinnan gifter sig eller börjar sambo, vilket vi tidigare har gjort. De redan presenterade analyserna har så klart visat hur vi fått en successiv förskjutning från att gifta sig mot att starta ett samboende, att jag tycker att jag kan bortse från detta här.

3.2 Huvudresultat

De faktorer som jag har med i analysen är kvinnans födelseår, hennes sociala bakgrund, hennes aktuella sysselsättning samt om hon är gravid eller ej. Tidsvariabeln är kvinnans uppnådda ålder. De olika nivåer som faktorerna är uppdelade i framgår ur tabell 3.1, som visar resultatet av en modell med endast huvudfaktorer.

---

³ De kvinnor som ingår i analysen har fött sina första barn någon gång mellan början av 1950-talet och intervju tidpunkten våren 1981. Under denna period har abortlagstiftningen liberaliserats och de moderna preventivmedlen introducerats och fått en stor spridning.

Tabell 3.1. Relativa intensiteter för ingången av det första parförhållandet. Modell utan interaktioner.

Kvinnans födelseår	1936-40	1*
	1941-45	1.13
	1946-50	1.38
	1951-55	1.68
	1956-60	2.10
Social bakgrund	ej fackl.arb	1*
	fackl.arb	0.96
	lägre tjm.	1.04
	mell o hög tjm.	0.88
	lantbr.o egna företagare	0.92
Sysselsättning	ej studerande	1*
	studerande	0.62
Gravid	nej	1*
	ja	10.1

* basgrupp

Som väntat har de gravida ensamstående kvinnorna mycket högre parbildningsintensiteter än de ej gravida, nämligen hela 10 gånger så höga när vi samtidigt kontrollerar för de övriga faktorerna. Detta är en mycket kraftigare effekt än den Danielsson (1986) fick i sin studie av de ensamstående ettbarnsmödrarnas ingång av det första parförhållandet⁴. Resultatet för de övriga faktorerna är i stort sett det vi kunde förvänta oss utifrån tidigare analyser. Det har varit en fördubbling av de relativa intensiteterna över kohorterna, det är inga stora skillnader mellan kvinnor med olika social bakgrund och de studerande har lägre benägenhet att ingå ett parförhållande än andra.

Modellen utan interaktioner ger oss en grov bild av faktorernas betydelse, men nästa steg är så att se vilka parvisa interaktioner som är signifikanta. I tabell 3.2 kan vi se hur de tio möjliga parvisa interaktionerna påverkade modellenpassningen.

---

⁴ Som tidigare nämnts hade en ensamstående ettbarnsmor som blivit gravid för andra gången fyra gånger så hög intensitet för att ingå ett parförhållande som en som ej blivit gravid igen.

Tabell 3.2. Signifikansnivåer för modeller med en parvis interaktion åt gången jämfört med huvudmodellen utan interaktioner.

<u>Interaktion mellan faktorerna:</u>		<u>signifikansnivå (p)</u>
(1)	kohort * social bakgrund	0.79
(2)	kohort * sysselsättning	0.058
(3)	kohort * gravid	$0.2 \cdot 10^{-5}$
(4)	kohort * ålder	$0.59 \cdot 10^{-6}$
(5)	social bakgrund * sysselsättning	0.63
(6)	social bakgrund * gravid	0.025
(7)	social bakgrund * ålder	0.021
(8)	sysselsättning * gravid	0.16
(9)	sysselsättning * ålder	$0.35 \cdot 10^{-6}$
(10)	gravid * ålder	$0.49 \cdot 10^{-5}$

Det är många interaktioner som ger en signifikant bättre modellanpassning. Vi kan alltså förvänta oss en mycket komplicerad slutlig modell. Innan vi går in på detta ska vi se på innebörden av de parvisa interaktionerna.

(1) Det har inte varit någon signifikant skillnad i kohortutvecklingen för kvinnor med olika social bakgrund.

(2) Interaktionen mellan kvinnans aktuella sysselsättning och kohort var signifikant på 5.8 procents nivå. Mönstret är att skillnaderna mellan studerande och ej studerande successivt minskat över kohorterna, men den yngsta kohorten har ett något avvikande beteende (jfr övre fältet i tabell 3.3). Detta har J. Hoem redan visat i sin analys (1986), ur vilken det framkom att speciellt de studerande hade haft en nedgång i benägenheten att ingå ett samboende mellan kvinnor födda 1951-55 och 1956-60 för vissa åldrar.

Tabell 3.3. Resultat av en interaktion mellan kvinnans födelseår och hennes aktuella sysselsättning

Kohort	Ej stud.	Stud
1936-40	1*	0.44
1941-45	1*	0.58
1946-50	1*	0.68
1951-55	1*	0.71
1956-60	1*	0.55

Kohort:		36-40	41-45	46-50	51-55	56-60
ej stud	1*	1.11	1.32	1.57	2.09	
stud	1*	1.45	2.02	2.54	2.60	

*basgrupp

(3) Interaktionen mellan kohort och graviditetsindikatorn är starkt signifikant. En graviditet har betytt klart ökande parbildningsintensiteter för alla kohorter. De ej gravidas intensiteter har ökat jämnt över kohorterna, men, som framgår ur tabell 3.4 har detta inte varit fallet för de gravida kvinnorna. En graviditet har lett till parbildning i ungefär samma utsträckning för alla kohorter (bortsett från en viss nedgång för kvinnor födda 1946-50).

Tabell 3.4. Resultat av en interaktion mellan kvinnans födelseår och en graviditetsindikator

Kohort:		36-40	41-45	46-50	52-55	56-60
ej gravid	1*	1.18	1.58	1.85	2.32	
gravid	1*	0.95	0.76	1.05	0.94	

*basgrupp

(4) Som väntat är det också en signifikant interaktion mellan kohort och ålder, och mönstret är att det har varit en speciellt stark ökning i de yngre kvinnornas parbildningsintensiteter (jfr figur 2 i sammanfattningen i kapitel 5).

(5) Det är ingen signifikant interaktion mellan kvinnans sociala bakgrund och hennes aktuella sysselsättning, och interaktionen innehåller heller inte någon intressant information.

(6) Den sociala bakgrunden har haft olika betydelse för de kvinnor som varit gravida och de som ej varit det. Det är dock ganska svårt att tolka resultatet (jfr tabell 3.5).

Tabell 3.5. Resultat av en interaktion mellan kvinnans sociala bakgrund och en graviditetsindikator.

		Döttrar till:				
		ej fackl arb	fackl arb	tjm, låg	tjm, mel o hög	lantbr. o egn. företag
Ej gravid	1*	0.98	1.0	0.86		0.97
Gravid	1*	0.87	1.28	0.98		1.21

Döttrar till:					
	ej fackl arb	fackl arb	tjm, låg	tjm, mel o hög	lantbr. o egn. företag
Ej gravid	1*	1*	1*	1*	1*
Gravid	9.1	8.1	11.7	10.3	12.6

*basgrupp

(7) Det har varit olika åldersmönster för kvinnor med olika social bakgrund. Interaktionen visar att arbetardöttrarna har haft höga intensiteter i de yngsta åldersklasserna, speciellt jämfört med döttrar till tjänstemän på mellan och hög nivå samt med döttrar till lantbrukare och egna företagare.

(8) Den aktuella sysselsättningen har inte haft signifikant olika betydelse för gravida och ej gravida kvinnor.

(9) Studerande och ej studerande har haft signifikant olika åldersmönster. Studerande har speciellt låga intensiteter i de yngre åldrarna. Detta resultat är precis vad man kan förvänta sig, då de som studerar på gymnasial nivå (vilket kvinnorna gör i yngre åldrar) inte kan ha samma förutsättningar för att ingå ett parförhållande som sina jämgamla förvärvsarbetande medsyststrar.

(10) Det är också en signifikant interaktion mellan graviditetsindikatorn och åldern. Mönstret är att en graviditet har på-

verkat de yngsta kvinnornas parbildningsintensiteter mest. Bland 17-18 åriga kvinnor har de gravida 15 gånger så höga intensiteter som de ej gravida, medan skillnaden "endast" är 7 mellan gravida och ej gravida kvinnor i 23-24 års ålder.

Utav de tio möjliga parvisa interaktionerna är det endast tre som vi kan säga inte är signifikanta om man håller sig till de kriterier som vi vanligtvis valt att arbeta med (cirka 5 proc. signifikansnivå). Även om en eller annan signifikant interaktion kanske övergår till att inte vara signifikant, när man beaktar flera av interaktionerna samtidigt, måste man räkna med att en modell som beaktar alla faktorer samtidigt blir så komplicerad att den blir i det närmaste omöjlig att tolka. Jag har därför valt att studera utvecklingen för olika delgrupper separat. Genom ett sådant framgångssätt försvåras naturligtvis jämförbarheten olika grupper emellan, men de stora dragen i utvecklingen framgår ju redan av huvudmodellen utan interaktioner i tabell 3.1.

3.3 Modeller för gravida kvinnor

Som vi sett var den faktor som har haft avgjort störst betydelse för om en kvinna ingått ett parförhållande huruvida kvinnan var gravid eller inte. Faktorn var dessutom involverad i tre signifikanta interaktioner. Mot denna bakgrund tycker jag att det är intressant att inledningsvis studera utvecklingen för de gravida kvinnorna separat. Innan resultaten redovisas ska vi se något på hur andelen som blivit gravida innan de påbörjat ett parförhållande, varierat över kohorterna⁹ (tabell 3.6) och mellan kvinnor med olika social bakgrund (tabell 3.7).

Tabell 3.6. Andelen kvinnor som blivit gravida som ensamstående, efter kvinnans födelseår.

Kvinnans födelseår:				
<u>1936-40</u>	<u>1941-45</u>	<u>1946-50</u>	<u>1951-56</u>	<u>1956-60</u>
<u>28.3%</u>	<u>27.7%</u>	<u>23.1%</u>	<u>13.4%</u>	<u>3.8%</u>

⁹ Tabellen avser andelen förstagångsgravida av samtliga ensamstående barnlösa kvinnor. I kapitel 2 diskuterades andelen av kvinnorna som hade fött minst ett barn som blivit gravida med det första barnet innan de levde inom ett parförhållande.

Det har alltså efter kohorten född 1946-50 varit en mycket kraftig nedgång i andelen som blivit gravida innan de levde inom ett parförhållande. Andelarna för de båda yngsta kohorterna kan nog komma att öka något, eftersom vi har uppgifter för dessa kvinnor under en betydligt kortare tid än för de övriga kohorterna. Det är dock helt otänkbart att de kan nå upp ens i närheten av andelarna för de tre äldsta kohorterna, då en mycket hög andel av de yngsta kvinnorna redan har påbörjat ett parförhållande.

Det är också klara skillnader i andelen som blivit gravida som ensamstående bland kvinnor från olika social bakgrund. Lägst andel har de som är döttrar till tjänstemän på mellan- och hög nivå (tabell 3.7).

Tabell 3.7. Andelen kvinnor som blivit gravida som ensamstående efter social bakgrund.

Döttrar till:	Kvinnor födda:	
	1936-50	1951-60
Ej fackl. arb.	32.2%	11.6%
Fackl. arb.	29.1%	10.9%
Lägre tjm.	21.2%	16.2%
Tjm, mellan o hög	15.8%	5.4%
Lantbr. och egna företagare	25.0%	8.0%

Vi går så över till intensitetsregressionerna. I tabell 3.8 redovisas resultatet av en modell Anpassning för gravida kvinnors ingång av första parförhållandet. I modell Anpassningen ingår förutom tidsvariabeln (kvinnans uppnådda ålder) också faktorerna kvinnans födelseår, hennes sociala bakgrund och hennes aktuella sysselsättning.

Tabell 3.8. Relativa intensiteter för ingången av första parförhållandet bland gravida kvinnor. Modell utan interaktioner.

Kvinnans födelseår	1936-40	1*
	1941-45	0.93
	1946-50	0.73
	1951-55	1.00
	1956-60	0.80
Social bakgrund	ej fackl.arb	1*
	fackl.arb	0.87
	lägre tjm.	1.31
	mell o hög tjm.	1.05
	lantbr.o egna företagare	1.15
Sysselsättning	ej studerande	1*
	studerande	0.81

*basgrupp

Resultatet av denna modell ger egentligen inte så mycket insikt i vilka faktorer det är som har betydelse för de gravida kvinnornas parbildningsmönster. Vi känner igen den oregelbundna, men ändå rätt stabila, kohortutvecklingen från interaktionen mellan kohort och graviditetsfaktorn enligt förra modellen (jfr interaktion nummer 3 i avsnitt 3.2) och likaså skillnaderna mellan kvinnor med olika social bakgrund (jfr interaktion nummer 6 där).

Som framgår ur sammanställningen i tabell 3.9 gav ingen av de parvisa interaktionerna en signifikant bättre modellanpassning. De innehåller heller ingen speciellt intressant information när man ser närmre på dem.

Tabell 3.9. Signifikansnivåer för modeller med en parvis interaktion åt gången jämfört med en modell utan interaktioner.

<u>Interaktion mellan faktorerna</u>	<u>Signifikansnivå (p)</u>
(1) kohort * social bakgrund	0.55
(2) kohort * sysselsättning	0.29
(3) kohort * ålder	0.42
(4) social bakgrund * sysselsättning	0.29
(5) social bakgrund * ålder	0.24
(6) sysselsättning * ålder	0.072

Som framgick ur tabell 3.8, var det inte så stora skillnader mellan de olika nivåerna för de faktorer som ingick i modellenpassningen. Nästa steg var därför att se om någon faktor kunde uteslutas utan att försämma modellenpassning signifikant. Som framgår ur tabell 3.10 är det endast åldern som vi inte kan utesluta utan att få en signifikant sämre modellenpassning, när vi utesluter en faktor åt gången och jämför med en modell med alla faktorerna samtidigt.

Tabell 3.10. Signifikansnivåer för modeller där en faktor utesluts jämfört med en modell där alla faktorer ingår.

<u>Modell utan faktorn</u>	<u>Signifikansnivå (p)</u>
Kohort	0.11
Social bakgrund	0.17
Sysselsättning	0.23
Ålder	0.69*10 ⁻¹⁴

I princip är detta inte detsamma som att det går att utesluta de icke signifikanta faktorerna samtidigt utan att få en signifikant sämre modellenpassning. En ny test visar emellertid att vi kan utesluta alla faktorer utom åldern utan att försämma modellenpassningen. Kvinnans aktuella sysselsättning, hennes sociala bakgrund och när hon är född har inte haft någon betydelsefull påverkan på benägenheten att ingå ett parförhållande när kvinnan blivit gravid. Detta är kanske inte så överraskande mot bakgrund

av att en graviditet i sig har tiodubblat parbildningsintensiteterna.

Parbildningsintensiteterna efter ålder redovisas i kapitel 5.

3.4 Modeller för ej gravida kvinnor

För att få en så enkel struktur som möjligt vid studien av de ej gravidas parbildningsintensiteter valde vi att se separat på de studerande och de ej studerande kvinnorna. Innan vi går över till resultatredovisningen ska vi först se något på hur de båda gruppernas storlek har varierat över kohorterna (jfr tabell 3.11).

Tabell 3.11. Andelen studerande bland de barnlösa ej gravida ensamstående kvinnorna, efter ålder och kohort.

Kohort	Ålder				
	17-18	19-20	21-22	23-24	25-28
1936-40	26.5	24.2	23.1	18.2	6.5
1941-45	34.1	30.3	28.8	20.2	13.5
1946-50	41.7	34.9	33.0	21.8	9.4
1951-55	54.0	37.1	32.4	24.8	12.1
1956-60	57.0	29.5	33.3	20.1	-

Anm. Andelar av exponeringstiderna i resp. åldersintervall.

De ovan redovisade andelarna studerande måste tolkas med en viss försiktighet. Man får inte glömma att vi endast ser på de som ännu inte har ingått något parförhållande. Eftersom de studerande har lägre parbildningsintensiteter än övriga kvinnor är dessa andelar högre än de andelar studerande som skulle gälla för samtliga kvinnor.

Vid studien av de ej studerande ej gravida kvinnornas parbildningsintensiteter har vi endast med tre faktorer vid modellanpassningarna, nämligen kohort, social bakgrund och tidsvariabeln åldern. Resultatet av en modell med endast huvudeffekter redovisas i tabell 3.12.

Tabell 3.12. Relativa intensiteter för ingången av det första parförhållandet bland ej studerande ej gravida kvinnor. Modell utan interaktioner.

Kvinnans födelseår	1936-40	1*
	1941-45	1.16
	1946-50	1.50
	1951-55	1.71
	1956-60	2.30
Social bakgrund	ej fackl.arb.	1*
	fackl.arb	0.97
	tjm, lägre	0.94
	tjm, mellan o	0.88
	högre	
	lantbr. o egna företagare	0.88

*basgrupp

Den kraftiga ökningen över kohorterna framgår klart. Det är mer än en fördubbling över de fem kohorter som ingår i analysen. Samtidigt framgår också att det är små skillnader i beteendet mellan kvinnor med olika social bakgrund. Modellanpassningen förbättras signifikant, om man tar med interaktionen mellan kohort och ålder i modellanpassningen ($p = 0.16 \cdot 10^{-7}$), medan ingen av de båda övriga interaktionerna gav en bättre modellanpassning. Vi kunde i stället utesluta faktorn social bakgrund utan att få en signifikant sämre modellanpassning ($p = 0.18$).

Slutresultatet blir alltså att det endast är kohorten och åldern som har betydelse för de ej studerande ej gravida kvinnornas benägenhet att ingå ett parförhållande. Det har varit en kraftig ökning i intensiteterna över kohorterna, mest markant för kvinnor i yngre åldrar. Vi redovisar åter intensiteternas åldersberoende i kapitel 5.

Det visar sig att vi får mycket likartade resultat när vi ser på de studerande ej gravida kvinnornas intensiteter för ingången av det första parförhållandet (jfr tabell 3.13). Bland ej gravida, studerande kvinnor har dock benägenheten att ingå ett parförhållande stigit mycket starkare över kohorterna än bland de ej studerande (jfr tabell 3.12). Speciellt var det mellan kvinnor födda 1941-45 och 1946-50 som ökningen var stor, dvs. mellan de kohorter

för vilka vi i tidigare analyser funnit att samboendet slog igenom på allvar. Samboende måste ha varit en parform som särskilt välkomnades av de studerande kvinnorna.

Tabell 3.13. Relativa intensiteter för ingången av det första parförhållandet bland studerande, ej gravida kvinnor. Modell utan interaktioner.

Kvinnans födelseår	1936-40	1*
	1941-45	1.43
	1946-50	2.29
	1951-55	2.92
	1956-60	3.28
Social bakgrund	ej fackl.arb.	1*
	fackl.arb	1.06
	tjm, lägre	1.24
	tjm, mellan o	0.85
	högre	
	lantbr. o egna företagare	0.89

* basgrupp

Liksom för de ej studerande kvinnorna är interaktionen mellan kohort och ålder starkt signifikant ($p = 0.54 \cdot 10^{-5}$), medan de båda övriga tänkbara interaktionerna fortfarande inte ger en signifikant bättre modellanpassning eller någon intressant information. Det var också för de studerande möjligt att utesluta faktorn social bakgrund utan att försämma modellanpassningen signifikant ($p = 0.13$).

Vi står alltså kvar med en "bästa" modell med endast två faktorer, nämligen kohort och ålder, samt med en signifikant interaktion mellan de båda faktorerna. Som vi ska se i kapitel 5, har ökningen varit speciellt kraftig i de yngre åldrarna också för ej gravida studerande kvinnor.

4. Giftermål bland barnlösa samboende kvinnor med hänsyn tagen till om kvinnan är gravid eller ej

4.1 Inledning

Vi har tidigare i flera olika sammanhang studerat de barnlösa samboende kvinnornas giftermålsmönster. Bernhardt (1984) har sett på de samboende kvinnornas giftermål, barnafödande och isärflyttningar efter kvinnans sociala bakgrund. De regionala skillnaderna i de samboende kvinnornas beteende har diskuterats av B. Hoem (1984) och den samtidiga påverkan av social bakgrund och uppväxtregion har redovisats i Bernhardt och B. Hoem (1985). Klingberg (1986) har också analyserat de samboende kvinnornas giftermål. Han beaktar betydligt fler faktorer samtidigt än Bernhardt och Hoem, bl.a. tar han med kvinnornas aktuella sysselsättning, deras utbildningsnivå samt kvinnans ålder vid samboendets start.

Den här studien är en liten vidareutveckling av Klingbergs studie. Vid sidan av de faktorer han hade med tas nu också hänsyn till om den samboende kvinnan är gravid eller inte, men i övrigt är bakgrundsfaktorerna desamma. I det följande kommer jag därför mest att uppehålla mig en graviditets betydelse för de samboende kvinnornas giftermålsintensiteter.

4.2 Resultat

De faktorer som ingår i den här analysen är (vid sidan av tiden sedan samboendestarten) kvinnans födelseår, hennes sociala bakgrund, åldern vid vilken hon började sambo, hennes aktuella sysselsättning, hennes uppnådda utbildningsnivå och huruvida hon är gravid eller inte. Nivåerna för de olika faktorerna framgår ur tabell 4.1, som visar resultatet av en modellanpassning med endast huvudfaktorer.

Tabell 4.1. Relativa intensiteter för giftermål bland samboende barnlösa kvinnor. Modell utan interaktioner.

Kvinnans födelseår	1936-40	2.85
	1941-45	1.75
	1946-50	1*
	1951-55	0.55
	1956-60	0.30
Social bakgrund	ej fackl.arb.	1*
	fackl.arb o	1.09
	lägre tjm.	
	tjm, mellan o	1.09
	högre	
	lantbr. o egna företagare	1.07
Ålder vid samboendets start	16-19 år	0.80
	20-25	1*
	26-35	0.75
Sysselsättning	förvärvsarbetande	1*
	studerande	0.75
	hemarbetande	1.14
	övriga	1.07
Utbildningsnivå	låg	0.81
	mellan	1*
	hög	1.16
Gravid	nej	1*
	ja	4.2

* basgrupp

Den kraftiga nedgången i de samboendes giftermålsintensiteter framgår klart ur tabellen. Vi ser samtidigt att graviditetsfaktorn har haft en mycket stor betydelse. De samboende kvinnor som har blivit gravida har haft drygt fyra gånger så höga giftermålsintensiteter som de som ej varit gravida.

Det nya i den här analysen jämfört med den som Klingberg redan redovisat är alltså att vi här har tagit med graviditetsfaktorn. Det är därför speciellt intressant att se om en graviditet har haft olika betydelse för skilda grupper av kvinnor, dvs. om

den är involverad i någon signifikant interaktion med någon av de övriga faktorerna. Resultatet redovisas i tabell 4.2.

Tabell 4.2. Signifikansnivåer för modeller med en interaktion mellan graviditetsfaktorn och en övrig faktor jämfört med en modell utan interaktioner

Interaktion mellan graviditetsfaktorn och	Signifikansnivå (p)
Kohort	0.037
Social bakgrund	0.18
Åldern vid samboendets start	0.16
Sysselsättning	0.0084
Utbildningsnivå	0.55
Tiden sedan samboendets start	0.75

Två av interaktionerna var signifikanta på fem procents nivå, nämligen de mellan graviditetsfaktorn och kvinnans födelseår respektive hennes aktuella sysselsättning. Alla de övriga var "ganska långt ifrån" signifikanta och de innehöll heller inte något särskilt meningsfullt mönster.

Interaktionen mellan kohort och graviditet visar att det att kvinnan blivit gravid i alla fall inte ser ut att ha fått någon minskad betydelse över kohorterna, som man kanske kunde tro (översta fältet i tabell 4.3). Det ser snarare ut som om betydelsen ökat något, men utvecklingen är oregelbunden, och samboende gravida kvinnor födda 1941-45 hade relativt sett höga giftermålsintensiteter.

Tabell 4.3. Resultat av en interaktion mellan kvinnans födelseår och graviditetsfaktorn

Kohort	Ej gravid	Gravid
1936-40	1*	2.62
1941-45	1*	4.98
1946-50	1*	3.86
1951-55	1*	4.59
1956-60	1*	5.21

Kohort	Ej gravid	Gravid
1936-40	3.27	8.56
1941-45	1.61	8.02
1946-50	1*	3.87
1951-55	0.52	2.40
1956-60	0.27	1.43

* basgrupp

Detta betyder dock inte att de som blivit gravida gifter sig i oförändrad eller ökad utsträckning, för det har ju samtidigt varit en mycket kraftig nedgång över kohorterna (nedre fältet i tabell 4.3). Ej gravida, samboende kvinnor som tillhörde den äldsta kohorten hade ungefär 12 gånger ($3.27/0.27$) så höga giftermålsintensiteter som motsvarande grupp kvinnor ur den yngsta, medan skillnaderna stannar vid faktorn 6 ($8.56/1.43$) för motsvarande grupper gravida kvinnor, vilket tydligt visar att nedgången i giftermålen varit störst för de som ej blivit gravida.

Vi ser också att interaktionen mellan graviditetsfaktorn och kvinnans aktuella sysselsättning är signifikant ($p = 0.0084$). Resultatet av denna interaktion visar att en eventuell graviditet mest har påverkat de studerande kvinnornas giftermålsbenägenhet. De gravida studerande har 7 gånger så höga intensiteter som de ej gravida (jfr övre fältet i tabell 4.4). För de hemarbetande samboende kvinnorna är en graviditet mindre betydelsefull, relativt sett, men faktorn är fortfarande viktig. De hemarbetande har haft höga giftermålsintensiteter också för de ej gravida samboende kvinnorna, vilket kan antyda att de gifter sig i relativt stor utsträckning oavsett om de är gravida eller ej (nedre fältet i tabell 4.4). De ej gravida studerande däremot har förhållandevis låga giftermålsintensiteter och det ser nästan ut som om det mer

eller mindre ska en graviditet till för att en kvinnlig studerande ska gifta sig^a.

Tabell 4.4. Resultat av en interaktion mellan graviditetsfaktorn och kvinnans aktuella sysselsättning

	<u>Ej gravid</u>	<u>Gravid</u>
förvärvsarb.	1*	4.2
studerande	1*	7.2
hemarbetande	1*	2.4
övriga	1*	3.4

	<u>Ej gravid</u>	<u>Gravid</u>
förvärvsarb.	1*	4.20
studerande	0.67	4.80
hemarbetande	1.60	3.84
övriga	1.15	3.91

* basgrupp

Resultatet för de övriga faktorerna stämmer väl överens med dem Klingberg (1986) redovisade från sin studie, och jag ska bara kort beröra dem. Den sociala bakgrunden har inte haft något starkt inflytande på de samboende barnlösa kvinnornas giftermålsbenägenhet, när man samtidigt beaktar de övriga faktorerna. Det har också varit relativt små variationer efter kvinnans uppnådda utbildningsnivå, men giftermålsintensiteterna stiger något med utbildningsnivån.

Klingberg hade i sin studie en något mer detaljerad uppdelning av åldern vid vilken kvinnorna började sambo än den som använts här. Han hade en ytterligare uppdelning av åldersklassen 20-25 år i 20-22 respektive 23-25 år. Tabell 4.1 visar att de som började sambo i 20-25 års ålder hade högst intensiteter för att

^a Gruppen samboende barnlösa kvinnor domineras av de förvärvsarbetande. De hemarbetandes andel av den totala risktiden under året efter samboendets ingående har sjunkit från knappt 8 procent för kvinnor födda 1936-40 till mindre än 2 procent för kvinnor födda 1951-55. Andelen studerande har däremot ökat, från knappt 8 procent (för kvinnor födda 1936-40) till något över 20 procent (för kvinnor födda 1951-55).

gifta sig och Klingbergs ytterligare uppdelning visar att de som var i åldern 20-22 år hade de högsta, följda av gruppen 23-25 år. De som startade samboendet först efter 25 års ålder har haft lägst intensiteter.

Sysselsättningsfaktorn är den enda som uppvisar något olika resultat de båda studierna emellan. Detta framgår vid en jämförelse mellan resultaten i tabell 4.1 och tabell 4.5. Den senare är hämtad från Klingbergs undersökning.

Tabell 4.5. Relativa giftermålsintensiteter efter kvinnans aktuella sysselsättning, utan hänsyn tagen till graviditetsfaktorn.

<u>Förvärvsarbetande</u>		Studerande	Hemarbetande
<u>heltid</u>	<u>deltid</u>		
1*	0.78	0.71	1.54

* basgrupp

Anm. Resultat hämtade från Klingberg (1986), tabell 9, sid 16.

Även om mönstret är likartat i de båda studierna, ser man klart hur skillnaderna mellan olika sysselsättningsgrupper minskat avsevärt, när man samtidigt tar med graviditetsfaktorn. De hemarbetande samboende kvinnorna har enligt Klingbergs modell haft drygt 50 procent högre giftermålsintensiteter än de förvärvsarbetande, mot endast 14 procent enligt modellen i tabell 4.1. Förklaringen till olikheterna ligger nog i att hemarbetande samboende kvinnor i betydligt större utsträckning har varit gravida än de med andra sysselsättningar. För gruppen hemarbetande samboende kvinnor har vi t.ex. funnit att under de tre första månaderna efter samboendets start har de gravida bidragit med en tredjedel av den totala risktiden. För de förvärvsarbetande (heltid och deltid tillsammans) ligger motsvarande andel på knappt 11 procent, medan de gravida studerandes andel endast utgör 6 procent av den totala risktiden genomlevd av studerande kvinnor⁷. I och med att

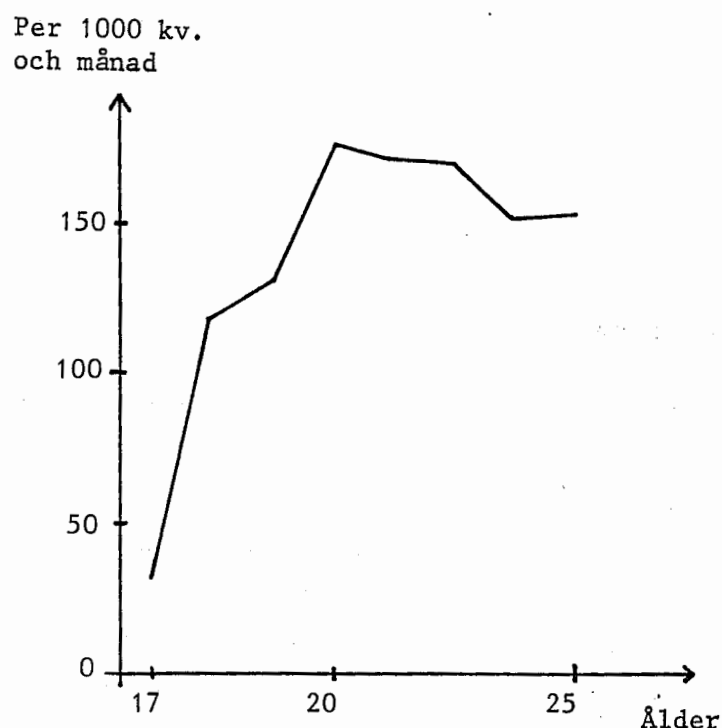
⁷ Skillnaderna i andelen gravida är inte begränsade till de tre första månaderna efter samboendets ingående, utan går i samma riktning i alla de varaktigheter som ingår i analysen.

graviditetsfaktorn inte ingick i Klingbergs studie, fångas olikheterna i andelen gravida i stället delvis upp av sysselsättningsfaktorn där, som därför får större variationer de olika nivåerna emellan.

5. Sammanfattning av resultaten

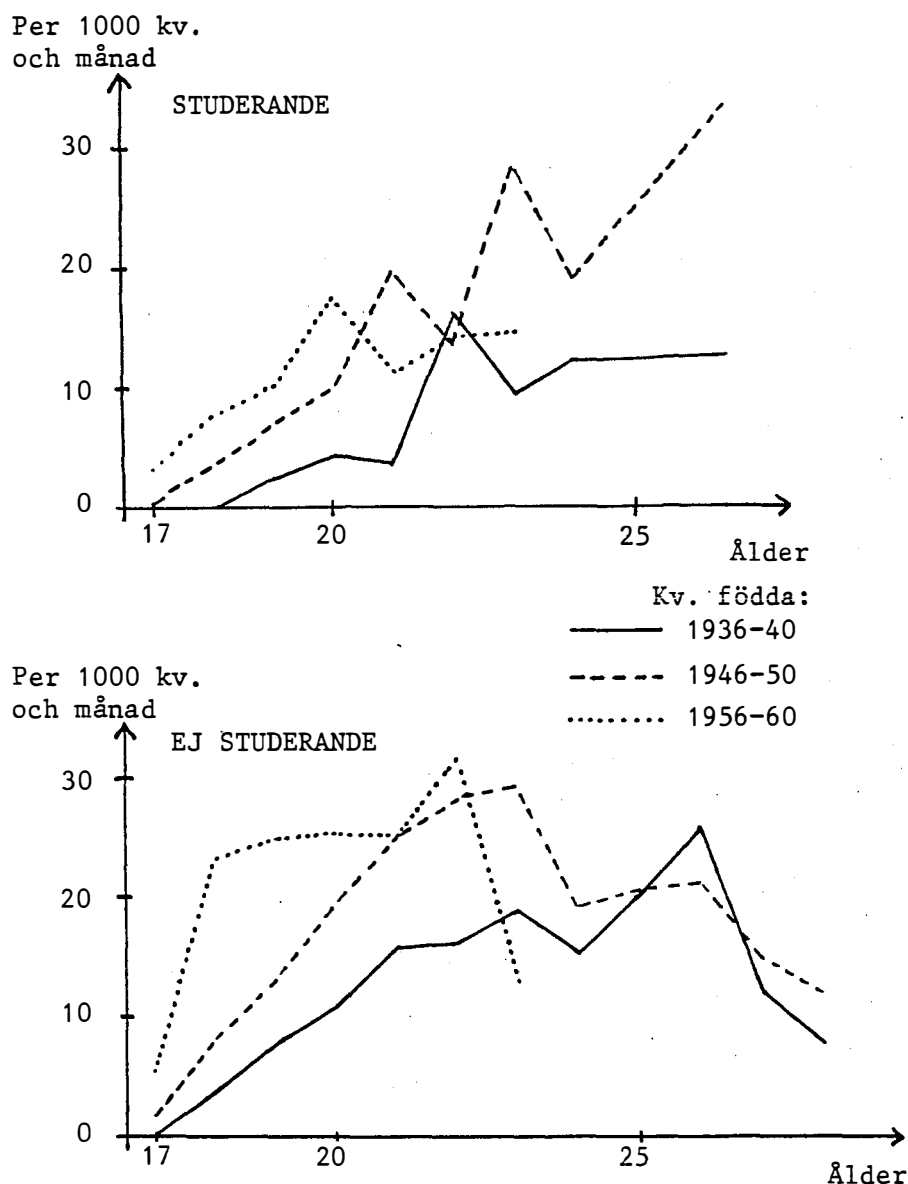
Inom projektet "Kvinnors livsfaser" har vi i olika sammanhang studerat ingången av det första parförhållandet och de barnlösa samboende kvinnornas giftermålsmönster. Det nya i den här rapporten jämfört med tidigare analyser är att vi nu har tagit med uppgifter om huruvida en kvinna är gravida eller ej i varje undersökningsmånad. Huvudresultaten är inte överraskande. En graviditet ökar i hög grad både den ensamstående kvinnans sammanflyttningsintensiteter och den samboende barnlösa kvinnans benägenhet att gifta sig.

Andelen som har blivit gravida medan de fortfarande levt som ensamstående, har minskat kraftigt över kohorterna. Speciellt har kvinnor födda under 1950-talet haft låga andelar gravida jämfört med dem som var födda under perioden 1936-50. Bland de ensamstående gravida kvinnorna var det endast åldern som hade signifikant betydelse för benägenheten att flytta samman med en man. Andelen som har blivit gravida, har varierat över kohorterna, mellan kvinnor med olika social bakgrund och mellan kvinnor med olika sysselsättning. Dessa faktorer har dock ingen signifikant betydelse för den gravida kvinnans beteende. När en graviditet väl blivit ett faktum är det bara den ensamstående kvinnans uppnådda ålder som har betytt något för hennes benägenhet att flytta samman med mannen. Som framgår ur figur 1 är sammanflyttningsintensiteterna relativt låga för de yngsta gravida kvinnorna, men därefter stiger de till en förhållandevis konstant högre nivå för kvinnor över 19 års ålder.

Figur 1. Sammanflyttningsintensiteter för ensamstående gravida kvinnor efter ålder. Kvinnor födda 1936-60.

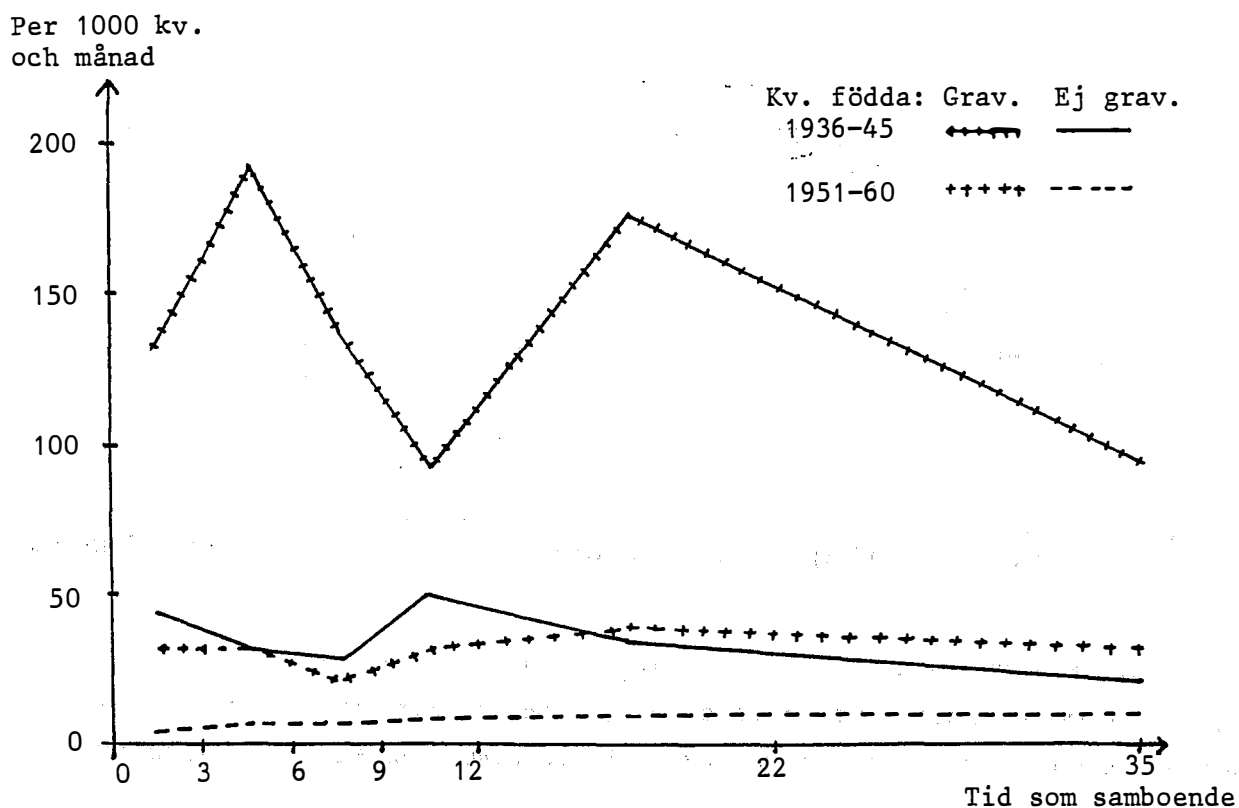
Att en graviditet kraftigt höjer sammanflyttningsintensiteterna, framgår tydligt om man jämför kurvan i figur 1 med motsvarande kurvor i figur 2, som visar sammanflyttningintensiteterna för ej gravida studerande resp. ej studerande ensamstående kvinnor. (Vid jämförelsen är det viktigt att lägga märke till att skalorna är olika på y-axeln i de båda figurerna.) För båda dessa grupper ej gravida kvinnor har det varit en klar uppgång över kohorterna, speciellt i de yngre åldrarna. Inte heller för dessa kvinnor har den sociala bakgrunden någon signifikant betydelse för benägenheten att flytta samman med en man. De som studerar har ett annat åldersmönster än de som ej studerar. Särskilt märkbar är de studerandes lägre sammanflyttningsintensiteter i de yngsta åldrarna. De unga studerande kvinnorna har naturligtvis inte samma ekonomiska förutsättningar för att flytta samman med en man som de förvärvsarbetande, för att bara nämna en trolig viktig bidragande orsak till de observerade skillnaderna.

Figur 2. Observerade sammanflyttningsintensiteter för ensamstående ej gravida kvinnor efter ålder och födelseår.

Under den period som våra data täcker, har samboendet slagit igenom som en egen samlevnadsform, som nu föredras före äktenskapet av en överväldigande majoritet av dem som flyttar samman med en man. Det visar sig dock att en graviditet klart ökar giftermålsintensiteterna för den samboende kvinnan, och detta mönster har inte förändrats över kohorterna. För både gravida och ej gravida samboende kvinnor har dock giftermålsintensiteterna minskat kraftigt, vilket framgår ur figur 3, som visar de observerade giftermålsintensiteterna för förvärvsarbetande kvinnor efter sam-

boendets varaktighet. Vi har valt att jämföra mönstret för kohorterna 1 och 2 med det som observerats för kohorterna 4 och 5. Även om en minskande andel väljer att gifta sig under de första åren av samboendet, sker det alltså inte oberoende av om paret ska ha barn eller inte. Detta medför i sin tur att fruktsamheten inom äktenskapet har hållit sig relativt konstant över kohorterna (Etzler, 1987). Det är också intressant att lägga märke till att giftermålskurvorna är nära nog konstanta, dvs. de är relativt oberoende av samboendets varaktighet. Detta stämmer väl överens med resultat som Etzler (1986) tidigare redovisat. Fruktsamheten inom äktenskapet har inte bara varit ganska oförändrad över tiden utan också relativt oberoende av tiden som kvinnan levt samman med mannen innan hon gift sig.

Figur 3. Observerade giftermålsintensiteter för förvärvsarbetande samboende kvinnor efter samboendets varaktighet.

De ovan redovisade resultaten visar att det är mycket viktigt att ta med uppgifter om huruvida kvinnan är gravid eller inte vid studier av civilståndsbyten. Faktorn är inte bara mycket betydelsefull för kvinnans beteende, utan olikheter i andelen gravida bland kvinnor med t.ex. olika sysselsättning eller olika social bakgrund kan annars också riskera att ge ofullständiga resultat.

Referenser

- Bernhardt, E. 1984. Den sociala bakgrundens betydelse för barnafödande och giftermål inom informellt samboende bland svenska kvinnor födda 1936-60. Stockholm Research Reports in Demography, No. 24.
- Bernhardt, E. och B. Hoem, 1985. Cohabitation and social background: Trends observed for Swedish women born between 1936 and 1960. European Journal of Population 1, 375-395.
- Danielsson, H. 1986. Parbildning bland ensamstående ettbarnsmödrar. Opublicerat examensarbete. Demografiska avdelningen, Stockholms universitet.
- Etzler, C. 1984. Första steget i familjebildningen - Gifta sig, börja sambo eller få barn: Utveckling och skillnader bland svenska kvinnor med olika social bakgrund födda 1936-60. Stockholm Research Reports in Demography, No. 21.
- Etzler, C. 1986. Barnafödande inom äktenskapet: Det föräktenskapliga samboendets betydelse för förstfödselar inom äktenskapet bland svenska kvinnor födda 1936-60. Stockholm Research Reports in Demography, No. 29.
- Etzler, C. 1987. Education, Cohabitation and First Child: Some Empirical Findings from Sweden. Stockholm Research Reports in Demography, No. 34.
- Hoem, B. 1984. Regional utveckling i det moderna samboendet, analysmetoder och resultat. Stockholm Research Reports in Demography, No. 22.
- Hoem, B., J. Hoem och C. Etzler, 1987. Patterns of deferment of first births in modern Sweden. Bidrag till europeiska befolkningskonferensen i Jyväskylä, Finland, 11-16 juni, 1987.
- Hoem, J. 1986. The impact of education on modern union initiation. European Journal of Population 2, 113-133.
- Hoem, J. och B. Rennermalm 1985. Modern family initiation in Sweden: Experience of women born between 1936 and 1960. European Journal of Population 1, 81-112.
- Klingberg, L. 1986. En preliminär analys av giftermål bland samboende kvinnor födda 1936-60. Intern Promemoria, 11 juni 1986, Demografiska avdelningen, Stockholms universitet.

